

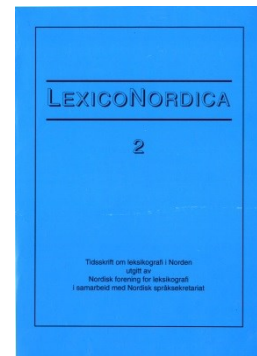
LexicoNordica

Forfatter: Knud Troels Thomsen

Anmeldt værk: Sven-Göran Malmgren. 1994. *Svensk lexikologi. Ord, ordbildning, ordböcker och orddatabaser*. Lund: Studentlitteratur.

Kilde: LexicoNordica 2, 1995, s. 287-299

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Knud Troels Thomsen

Sven-Göran Malmgren: *Svensk lexikologi. Ord, ordbildning, ordböcker och orddatabaser*. Lund: Studentlitteratur 1994. Pris ca 150 SEK.

Der er mange måder at anmelde et værk på. Uanset måden vil den have det formål at gøre en bredere kreds af interessenter bekendt med værket ud fra et sæt af kriterier. Denne anmeldelse af 'Svensk lexikologi' bygger på værkets egne præmisser, nemlig: i hvilket omfang lever værket op til sine egne intentioner? Forfatteren til værket, Sven-Göran Malmgren (SGM), foretager naturligt nok en del afgrænsninger i sin gennemgang af de forskellige discipliner. Dette bevirker imidlertid også, at det at anmelde principielt kan føre til to vidt forskellige anmeldelser, nemlig en, hvor forfatterens be- og afgrænsninger accepteres som fuldt ud rimelige, og en, som ud fra værkets hensigt, diskuterer det rimelige i begrænsningerne. Som en konsekvens heraf vil jeg præsentere læseren for to anmeldelser, en accepterende og en kritisk, idet jeg vil lægge ud med den fælles og mere formale del.

Opbygning: forord og syv kapitler med flg. overskrifter:

1. Vad kan man när man kan ett ord?	s. 7-11
2. Ordet som självständig enhet	s. 11-22
3. Ordbildning	s. 23-73
4. Orden som delar av fraser	s. 74-84
5. Några svenska ordböcker	s. 85-114
6. Datorer i ordforskning, ord-behandling och ordinläring	s. 115-134

samt litteraturhenvisninger, bilag og sagregister.

Formål: Bogen er en lærebog på universitetsniveau, og har ifølge forordet to pædagogiske sigter. Det primære er, som titlen antyder, at sige noget om, hvad man ved om svensk (ordforråd), når man har svensk som modersmål. Det sekundære sigte er at vise, hvorledes man kan øge sin viden om sproget ved hjælp af ordbøger og orddatabaser. Det pædagogiske element understreges af, at der til hvert kapitel hører et lille sæt øvelser, som tjener til at cementere centrale dele af kapitlets indhold (eller til selvstudium).

I. Den accepterende anmeldelse

SGM sætter sig i 'Svensk lexikologi' det mål at besvare spørgsmålet: Hvad kan man, når man kan et ord? For at sætte spørgsmålet i relief, vil SGM se på det med den fremmedsprogedes øjne. Han bruger dette relevante spørgsmål som indgang til dels at beskrive nogle vigtige egenskaber ved svenske ord, dels at give en oversigt over svenske ordbøger og elektroniske ordsamlinger.

SGM giver i første kapitel en introduktion til, hvad der venter læseren i de øvrige kapitler, og øvelserne, som slutter dette og de øvrige kapitler, opfordrer læseren til selv at gøre sig nogle overvejelser over stoffet. Allerede i første kapitel introduceres en væsentlig del af det lexikologiske begrebsapparat. I andet kapitel tages ordet som selvstændig enhed op til diskussion, og skiftevis ud fra en lexikologisk og en lexikografisk synsvinkel giver SGM læseren et bredt billede af, hvad vi alt ved om ordene i sproget og kommer ind på en række centrale begreber og procedurer i forbindelse med den vanskelige betydningsbeskrivelse af ord, ligesom læseren introduceres til en lang række faglige termini som **synonymi**, **polysemi**, **homonymi**, **ordfelt**, **lemma**, **referens**, **intension**, **extension**, **hypo-** og **hyperonym** etc.

Tredie kapitel er viet orddannelsen. Her giver SGM en meget fylldig beskrivelse af orddannelsesinventaret og affixernes betydning i moderne svensk og af, hvorledes ord segmenteres i forskellige (typer af) morfemer. Gennemgangen er meget overskueligt opdelt efter de forskellige ordklassers orddannelsesforhold. Ved hjælp af en række eksempler får læseren formidlet en idé om forskellige orddannelses-typers syntaktiske konsekvenser.

Fjerde kapitel behandler under overbegrebet *fraseologi* verbers, substantivers og adjektivers syntaktiske valens i en relativt elaboreret form, så læseren får et godt indtryk af, hvor varieret et begreb *valens* er.

Og hermed er den mere teoretiske del færdig, idet femte kapitel behandler svenske ordbøger og deres meget forskellige former. SGMs lange pædagogiske erfaring kommer til udtryk i, at det er samme lemma *plan*, der er gennemgående i beskrivelsen af de forskellige ordbogstyper. Og det giver et godt grundlag at sammenligne de forskellige ordbogstyper på.

Det afsluttende kapitel formidler en interessant gennemgang af forskellige orddatabaseprogrammer, som giver læseren et spændende indtryk af, hvad databasebaseret ordforskning alt kan resultere i, og hvor hurtigt man kan hente oplysninger om sproget ud af databaserne. Endelig redegøres der for nogle af de problemer, der er forbundet med at bruge stavekontrolprogrammer.

Værket afsluttes med en række bilag, et stikordsregister samt en del nyttige litteraturhenvisninger, som pædagogisk rigtigt er knyttet til de enkelte kapitler.

Sammenfattende kan vi sige, at SGM besvarer det indledningsvis stillede spørgsmål og giver læseren en introduktion til centrale områder af moderne lexikologi og lexikografi på svensk.

II. Den kritiske anmeldelse

SGM annoncerer i forordet:

Den här boken är ett försök att i ett sammanhang beskriva såväl svenska ord och några av deras viktigaste egenskaper som svenska ordböcker och elektroniskt lagrade ordsamlingar. **Ordet lexikologi i bokens titel är avsett att täcka båda områdena.**¹

Allerede her melder den første skepsis sig hos den danske anmelder. For så vidt ham bekendt, skelnes der på internationalt plan skarpt mellem hhv. **lexikologi**, som dækker ordforrådet i bredeste forstand, og **lexikografi**, som dækker ordbøger i bredeste forstand. Set på denne baggrund er det pædagogisk meget uheldigt at putte de to områder ind under samme hat, for skal studenterne beskæftige sig med videreførende litteratur, må de tro at lexikologi er overbegreb for begge områder, og det stemmer ikke med faglitteraturens egen afgrænsning (fx Schwarze/Wunderlich (1985), Lyons (1977), Viehweger (1977), HSK 5, Bußmann (1990)). Dermed være ikke sagt, at der er vandtætte skodder mellem områderne, slet ikke, men det turde være vigtigt at formidle studenter, at det er to meget forskellige måder, at betragte og behandle sprog på. Tidligere professor i tysk ved Handelshøjskolen i København, H.-P. Kromann, formulerede det engang således: Lexikografien stiller spørgsmålene, lexikologien forsøger at besvare dem. – I en evt. senere udgave bør der tages hensyn til dette i valg af titel og undertitel.

Gennemgang af de enkelte kapitler

Ad kapitel 1:

Vad kan man när man kan ett ord? har form som en art introduktion til de områder, SGM tager op i bogen. Med udgangspunkt i, hvad en person med svensk som fremmedsprog skal tilegne sig, for at beherske

¹ Min fremhævning.

svensk på modersmålsniveau, giver SGM et eksempel på det for lexikologien helt centrale begreb **ordfelt**. Dernæst kommer SGM logisk nok ind på vigtigheden af at kende til dannelsen af sammensætninger med og uden fugeelementer, og dermed er ordniveauet introduceret. Som det næste følger sætningsniveauet, som ifølge SGM hører til grammatikkens område. Men

det finns också speciella regler som hänför sig till enstaka ord eller grupper av ord. Man talar om ordens **fraseologi**, eller ibland om deras **valens**.
(op.cit. 8)

Og her blev anmelderen forvirret og måtte en tur i ordbogen. Det skyldtes naturligvis ukendskab til svensk, hvor fraseologi tilsyneladende har to betydninger.² Dels kan det betyde fri syntagmering, herunder sætningsdannelse, og det kan fint kobles med valens, dels kan det betyde noget med faste forbindelser, herunder idiomatik, og det er tillige den internationale betydning af ordet (Burger (1982), Fleischer (1982), Cowie (1994)), men her går det ikke at tale om valens. Seks linier længere nede i det samme afsnit står flg.:

Man måste känna till viktiga fraser som *gata upp och gata ner*, och man måste behärska s.k. **idiom** (uttryck med inte förutsägbar betydelse som *mannen på gatan...*)
(op.cit. 8)

Problemet er her, at det, ikke mindst da værket er en lærebog, bør pointeres nøje, hvad der egentlig menes med hhv. fraseologi, valens og idiomatik, og desuden, at hvis man ønsker videreførende litteratur på udenlandsk, så kan det, hvis det er de syntaktiske fraser, man leder efter, være **valens/dependens** man skal søge under, mens man (groft sagt) skal søge under **fraseologi** el. **idiomatik** hvis det er de faste forbindelser man vil vide noget om. I det mindste bør det nævnes i en fodnote.

SGM fortsætter lettere causerende med at nævne, at modersmålsbrugerer ved, hvad man associerer med et ord, hvilke bibetydninger ordet har. Det hedder så videre, at hvis det er *starka* bibetydninger, så er det overførte betydninger. Det mener jeg kan udtrykkes klarere, idet en overført betydning vel ikke nødvendigvis er en bibetydning, men snarere er udtryk for, at man har taget et eller flere af et begrebs semantiske træk ud og brugt dem om noget andet (overført dem til noget andet) og derved skabt en ny betydning, som indholdsmæssigt er beslægtet det ord eller begreb, det er taget fra. Ved bibetydning forstår jeg følgelig det, som SGM indleder afsnittet med, nemlig noget man associerer med noget. Det gælder fx de sammensætninger som

² Jf. Norstedts Stora Svenska Ordbok. Esselte Studium. Göteborg 1986 (som SGM er medforfatter til).

SGM nævner: *gatflicka* og *gatpojke*, som vel også på svensk giver negative associationer og hvor *gat-* naturligvis er overført i og med at ikke hele betydningen af lexemet *gata* er indeholdt i betydningen af *gat-*.

Som det næste går SGM kort ind på at ord kan have forskellig **stilværdi**. Eksempelvis kan visse ord ikke anvendes så godt i formelle eller højtidelige situationer, idet de er *ganska men inte helt synonyma* (s. 9, hvor *synonyma* ikke forklares). I umiddelbar forlængelse heraf fremhæves begrebet **motsatsord** (men uden at give terminus technicus: **antonym**), som pga. modsætningerne også har forskellige muligheder for at forbindes med andre ord.

Sammenfattende mener SGM, at man for at beherske et svensk ord på modersmålsniveau skal have viden om:

- 1 ordets uttal och böjning
- 2 ordets huvudbetydelse, inte minst i relation till ordets "grannar"; ev. synonymymer og motsatsord till ordet; ordets stilvärde
- 3 ordets bibetydelser och s.k. överförda betydelser
- 4 hur ordet förändras när det ingår som led i sammensättningar
- 5 ordets fraseologi; idiom som ordet ingår i op.cit. 10)

Hvad der undrer anmelderen er, at når nu afledning optager så stor en del af bogen, hvorfor er det så ikke nævnt som et punkt, når nu sammensætninger er det? Desuden burde vel også et ords faglige tilhørsforhold medtages som et punkt, ikke mindst når stilværdi er medtaget. De ville begge med fordel have kunnet været medtaget under betegnelsen **sprogbrug**. Men selvfølgelig kan og skal man ikke komprimere hele bogens indhold ned til første kapitel. Til gengæld bør der strammes op på sprogbogen, så den fra begyndelsen bliver mere præcis.

Ad kapitel 2

Det er temmelig uklart, i hvilket omfang terminologi og metode er lexicografisk orienteret. I hvert fald synes jeg det virker underligt ikke at bringe begrebet (og termen) **lexem** i den lexicologiske del, men i stedet bruge **lemma**, som er entydigt ordbogsorienteret. For det første er der den ulempe, at **lemma**, når begrebet defineres som 'ordet i sin grundform', ikke nødvendigvis passer med lexicografisk praksis. Fx anføres for stærke verbers vedkommende ofte bøjningsformer som lemma (NSSO = **døg** se **dø**), lige som LEXIN anfører verber i præsens som lemmata. Derudover lemmatiserer en del ordbøger ordgrupper såvel som **affixer**. For det andet bruges **lemma** ikke i lexicologisammenhæng, men i lexicografisammenhæng. For det tredje råder vi som nævnt over begrebet **lexem**, som anvendes både i en bred og i en snæver betydning. I den brede betydning dækker

lexem cirka over det vi forstår ved et **ord** el. en **ordgruppe** (inklusive bøjningsformer). I den snævre dækker det de enkelte **betydninger** (inklusive bøjningsformer). Endelig synes jeg at lemmabegrebet afsporer det egentlige ærinde med afsnittet, idet ordgrupper (herunder løse sammensætninger) set fra et lemmasynspunkt er problematiske, hvorimod det ikke gælder i samme omfang set fra et lexemsynspunkt, hvor ordgrupper er lige så gode lexemer som simplexord. Som en konsekvens af sit synspunkt viger SGM uden om en lexikologisk set grundlæggende diskussion om, hvad et ord/lexem egentlig er:

För vår framställning spelar det inte så stor roll om man betraktar *tycka om* som ett eller två ord, och vi avstår från att ta ställning i frågan.
(op.cit. 13)

Det er efter min opfattelse uheldigt, dels fordi det er centralt for lexicologien som fagområde, dels fordi bogen er en introduktion til lexicologi, oven i købet på læreanstaltsniveau. Dette sidste begrundet vel nærmest, at en undervisningsbog er problematiserende og ikke det modsatte. (Savnes: afsnit om lexemstruktur, herunder lexikalisering).

Kapitlets næste hovedafsnit behandler ords **betydningsbeskrivelse**. Her introduceres med håndværksmæssig kyndighed centrale begreber som **extension**, **intension**, **referens**, **prototype**, **hyponym**, **hyperonym**, **synonym**, **modsetningsord** (**antonym** nævnes heller ikke her!), **vaghed**, **betydningskomponenter** og **semantisk felt**. Det er dog ikke helt klart, om gennemgangen sigter mod betydningsbeskrivelse til lexicografiske formål eller til lexicologiske eller evt. andre formål. Gennemgangen fremstilles tilsyneladende primært på lexicografiens præmisser, idet afsnittet stort set kun gennemgår (traditionelle) principper for ordbogsdefinitioner, uden at diskutere hvilke konsekvenser fx forskellige målgrupper kan få for den måde, betydningsbeskrivelsen udformes på. Der burde måske tillige gøres opmærksom på at ordbogsdefinitioner ikke behøver være betydningsbeskrivelsens eneste formål. Der nævnes således intet om ords kombi-nabilitet og om, hvilke værktøjer der er til rådighed til at fastslå den. Ej heller om, hvordan semantiske træk findes og problematiseres. **Synonymibegrebet** udfoldes på en god måde, så det klart fremgår, at det ikke er nogen simpel sag at håndtere begrebet. Men når SGM senere i afsnittet skriver:

Synonymer – eller snarare pseudosynonymer – och motsatsord till ett visst ord spelar en viktig roll i ordets betydelsesbeskrivning. Viktiga är också ord som utan att vara hel- eller halvsynonymer har vissa betydelselement – man talar om **komponenter** – gemensamma med det angivna ordet.
(op.cit. 17)

tror jeg, at den uheldede læser bliver forvirret. For hvordan er på den ene side relationerne mellem hhv. 'pseudosynonymer' og 'hel- og halv-synonymer' (som ikke forklares) og på den anden side 'pseudosynonymer' + 'hel- og halvsynonymer' og så ord, som har visse betydningselementer fælles. På dette sted havde jeg gerne set dels en skelnen og forklaring af begreberne mellem hhv. semantisk felt, begrebsfelt og ordfelt (som altså ikke er synonyme). Ydermere ville det være en fordel for studerende, hvis de blev gjort bekendt med den internationalt udbredte terminologi på området (fx **sem** for betydningskomponent).

Jeg finder det til gengæld højst relevant, at begrebet **stilværdi** tages op i forbindelse med synonymibegrebet, da den sammenhæng sætter stilbegrebet i relief. Men det er ærgerligt, at hele dette også for ordbøger meget vigtige og tillige meget følelsesbetonede emne ikke forklares nærmere, og at diskussionen om, hvad stilværdi egentlig er, ikke tages op. Især set fra et fremmedsprogssynspunkt er det vigtigt at vide hvor, hvornår og hvorledes et lexem bruges. Jeg savner således dels en stillingtagen fra SGMs side til begrebet **stilværdi**, dels en markering af, at det ikke er noget 'naturgivent' med betonfaste klassifikationer og klare kriterier. Desuden ville stilværdibegrebet have kunnet perspektivere begreberne **overført betydning**, **bibetydning** og **association** fra første kapitel. I denne sammenhæng bør det måske nævnes, at en kort diskussion af de for såvel lexicologien som lexicografien centrale begreber som **denotation** og **konnotation** formentlig kunne have hjulpet den studerende til at få bedre hold på dette vanskelige stof. Ydermere kunne det have skabt en god sammenhæng til afsnittet om **polysemi** og **homonymi**, eftersom SGM vælger at anskue metaforisk betydning i denne sammenhæng. Her undrer det imidlertid, at der ikke foretages en reference til begrebet **overført betydning** i foregående kapitel.

Dikotomien **polysemi/homonymi** forklares på traditionel vis ud fra kriteriet \pm beslægtethed, og det er meget positivt, at polysemi på grundlag af overførthed gennemgås for forskellige ordklassers vedkommende, lige som overførthed på grundlag af **metonymi** exemplificeres på samme måde. **Homonymi** forklares yderligere ved sammenfald i ydre. Men det gælder jo også for **homografi** (og **homofoni**), som burde have været introduceret og forklaret, måske med en reference til s. 97, hvor det sættes ind i en ordbogssammenhæng.

Ad kapitel 3:

Det forekommer meget positivt, at orddannelsen (omsider) har fået en prominent plads i et lexicologisk/lexikografisk værk. Der findes trods

alt næppe en sætning, hvor ikke der forekommer eksempler på orddannelse. Dette stiller til gengæld også særlige krav til præsentationen af dette område, idet den hyppige brug af orddannelse i kommunikationen antyder, at orddannelsen har en vigtig kommunikativ funktion (eller måske flere). Men der savnes generelt en stillingtagen til orddannelsens funktioner, som i Fleischers terminologi hedder hhv. nominationsfunktion (benævnelsesfunktion) og syntaxfunktion, hvor syntax skal forstås som syntaktisk strukturering af teksten i bredeste forstand. Og eftersom der gives gode litteraturhenvisninger til orddannelsesinventaret, behøver SGM strengt taget ikke gentage mekanisk, hvad der står i de nævnte værker. Selv om der er mange gode tilløb til det, fx s. 47f og 58, hvor eksempler på indholdsmæssigt synonymiske (ikke synonyme!), men udtryksmæssigt forskellige udsagn vises som indbyrdes konkurrerende former, savnes som nævnt en mere samlet og udførlig beskrivelse af koblingen mellem orddannelse og syntax.

Min anden hovedanke mod dette afsnit er, at der henset til målgruppen burde gøres mere ud af at introducere begreberne **produktivitet** og **diakroni**, da der er sket mange og stærkt forvirrende sammenblandinger af disse begreber. Således kunne mange fejl og misforståelser have været undgået, hvis indlånsfaktoren havde været taget i ed. Særlig åbenbar er denne mangel s. 29f, hvor SGM fremdrager morfemet *-stru-* som eksempel på et svensk! morfem, der kan suffigeres af suffixet *-era* og præfigeres af eksempelvis *in-*, *de*, *kon-*. Og eftersom disse affixer findes i andre svenske ord og eftersom *-stru-* følgelig ikke er en enlig svale, lyder ræsonnementet, er der her tale om svensk orddannelse, ihvorvel *-stru-* er vanskeligt at tilkende en svensk betydning, hvorimod det latinske morfem *-stru-* er mere genemskinneligt! Jeg må indrømme, at jeg har svært ved at forstå, at en så erfaren sprogvidenskabsmand som SGM kan skrive disse ting. Læst med det venlige øje er der tale om en voldsom og meget personlig omfortolkning af begrebet produktivitet. Fremstillingen ville have vundet ved en klarere skelnen mellem begreberne **produktivitet**, **aktivitet** og **uproduktivitet** på den ene side og **diakroni**, **etymologi** på den anden side. For efter min (og SAOBs) bedste formening, er *de-*, *in-*, *kon-*, *obstruere* indlånt i svensk i netop denne form, og forsvensket med suffixet *-era*. De er således ikke produktive i moderne (eller for den sags skyld ældre) svensk, men adapterede, indlånte former. Beslægtet hermed er også det forvirrende afsnit om "nyare svenska suffixavledningar" (s. 66ff), idet de nævnte suffixer dels er indlån (i formen!), dels er adapterede (tilpassede), dels er ægte svenske (få!). Om der også optræder oversættelseslån, kan jeg ikke afgøre, men måske *trendig*? Sjovt nok nævner SGM, at mange af formerne, især *-or* og *-ion/-sion/-tion* hører til ord, der er indlånt i afledt form!

Derfor undrer den gennemgående inkonsekvens mig meget. Generelt er afsnittet derudover præget af mangel på præcision. Eksempelvis nævnes i forbindelse med suffixet *-skap* afledningen *sällskap* i sammen med *fiendskap*, *broderskap*, *prästerskap*. Selv om SGM nævner, at suffixet ikke er særskilt produktivt (hvad der så end måtte menes med *särskilt?*), bør *sällskap* og *prästerskap* ikke parallelliseres, da der ifølge NSSO og SAOB ikke findes noget substantiv *säll* på nusvensk, som er synonymt med *säll-* i *sällskap*. Konklusionen på ovenstående må være, at den studerende, der læser orddannelseskapitlet ukritisk, er ilde faren i metodisk henseende og ikke vil være fortrolig med nogle basale funktioner og måder at inddele og systematisere orddannelsesstoffet på.

Ad kapitel 4:

I valenssammenhæng er det lidt fåget at snakke om, hvilke led der er obligatoriske, og hvilke led der er fakultative, når ikke de betingelser, under hvilke de realiseres, nævnes. Implicit fremgår det, at der er tale om sætningsplanet, men det nævnes ikke. Det er jo fx ikke ligegyldigt, hvilken kontekst det drejer sig om. Der kan således næsten altid genereres en kontekst, hvor også obligatoriske led udelades. Det må derfor anses for uomgængeligt at operere med en konstant kontekst som grundlag for afgørelse af valens. For germanske (og sikkert også romanske og slaviske) sprog tages der i reglen udgangspunkt i en negerbar, deklarativ sætning i præsens (som derudover ikke må være svar på et spørgsmål). Der tales ydermere om valens som var det noget naturgivent, der bare skal beskrives. En problematisering af emnet med lidt diskussion af, hvad der skal og kan forstås ved begrebet, ville give den studerende en bedre basis for en kritisk betragtning af valens og andre syntaxog kasusrollebaserede informationstyper set fra en lexicografisk synsvinkel.

Det er til gengæld positivt, at der i forslaget til hvorledes valensangivelser kan se ud i ordbøger, også er angivet fakultative led indledt af præposition, da de især for personer med svensk som fremmedsprog er umulige at slutte sig til logisk. Men at sige, at valensangivelsen for fx *ge* (da. *give*) bør se ud således: *ge ngn ngt; ge ngt till/åt ngn* – er lidt overdrevet, for det kommer vel i sidste ende an på de behov, ordbogen skal opfylde for en el. flere målgrupper.

Det er ikke helt klart i hvilket omfang ledstilling eller position kan eller skal aflæses af valensangivelserne. For verbet *ge* er ledstillingen for en deklarativ sætning i præsens/præteritum angivet med det indirekte objekt (dativobjekt) før det direkte objekt (akkusativobjekt), ligesom alternationen med præpositionalobjekt efter det direkte objekt

er oplyst. Det tyder på, at ledstilling kan aflæses af eksemplet. Men ved eksemplet – *berätta berätta (om) (ngt) (för ngn); berätta (om) (att+SATS) (för ngn)* – kommer man i tvivl på to fronter. Dels er det uklart, om ledfølgen er kanonisk, dels er relationerne mellem de fakultative led ikke indlysende. Således skulle man ifølge angivelserne kunne danne konstruktionerne:

- 1 Han berättar
- 2 Han berättar om
- 3 Han berättar sagan
- 4 Han berättar händelsen
- 5 Hun berättar om händelsen
- 6 Hun berättar för översten
- 7 Hun berättar om för översten
- 8 Hun berättar händelsen för översten
- 9 Hun berättar om sommarlovet för översten

men de er formentlig ikke alle mulige eller lige gode. Som nævnt er det uvist, om ledfølgen er kanonisk, så det ikke er muligt at sige:

- 10 Hun berättade för översten om sommarlovet

En større klarhed kunne have været opnået ved at opløse de mange fakultative led i det ene mønster til få fakultative i flere mønstre. Under alle omstændigheder skal der udfoldes en meget høj grad af præcision, når valensmønstre skal beskrives.

Det er positivt, at også adjektivvalens har fået en plads. Det havde været ønskeligt med lidt mere information om valens ved afledning af participier, dvs. om den verbale valens nedarves i fuldt omfang eller om der er restriktioner og i givet fald hvilke.

Til gengæld er det meget problematisk at sammenblande begrebet **fraseologi** (hvis internationale betydninger burde nævnes, især da bogen er en indføring i lexicologi og som lærebog gerne skulle være videreførende) med valensbegrebet, da de (i hvert fald uden for Sverige) er usammenlignelige størrelser. Valens står generelt for noget primært syntaktisk. Og det er også valensen, der behandles af SGM, mens fraseologien i dens internationale betydning faktisk nærmest overses. Dette er så meget mere underligt som bogen bl.a. også har et lexicografisk-pædagogisk sigte. Og et af lexicografiens og den ikke-modersmålsvenskes største problemer er hhv. præsentation og indlæring/afkodning af fraseologiske (altså ikke-forudsigelige) forbindelser. Der er dog en ansats til at optage problemet i og med at valensleds 'formkrav' nævnes.

Ad kapitel 5:

Der synes at være en vis sammenhæng mellem lexikologidelen og ordbogsdelen, idet det begrebsapparat, der introduceredes i lexikologidelen nu bliver perspektiveret i ordbogsdelen. Samtidigt kommer imidlertid også manglerne til udtryk, ved at den studerende må mangle nogle kriterier til at bedømme dels ordbøgernes oplysningstyper, dels de anførte oplysninger. Således ville en grundig diskussion af termene **ordfelt**, **begrebsfelt** og **semantisk felt** givetvis have skabt en bedre baggrund for kritisk stillingtagen til det præsenterede ordbogsmateriale.

Det er imidlertid positivt og instruktivt, at de(t) samme ord gennemgås i forskellige værker, da værkerne derved profileres stærkere og der kan udledes principper af såvel lexikografisk som -logisk art. SGM mener fx ved definitionen af *plan* i SAOB at den kan være noget kringlet, men at man skal ihukomme, at den skal dække alle betydninger over en lang periode og han sammenligner med en lovtæst. Men sammenligningen er kun delvis berettiget, for hvor ordbogen tilstræber en meget høj grad af præcision, der optimalt skal udelukke flere end een tolkning af ordet, så skal lovtæsten være så vag, at den levner plads til indfortolkning af mange forskellige konkrete tilfælde. Lovens smuthuller fremkommer nemlig først og fremmest der, hvor lovtæsten er for præcis eller selvfølgelig der, hvor tilfældet ikke er formuleret. Der er således tale om forskellige former for præcision.

Afsnittet om stavekontrolprogrammer, deres utilstrækkelighed og hvordan de kunne være virker malplaceret, idet det ligger uden for det egentlige pædagogiske sigte med bogen, og derfor tager lidt for meget plads op. Den orddelingsdiskussion, der tages op, kunne med fordel have været ført i opgavedelen, hvis den overhovedet hører hjemme i et værk af denne karakter.

Derimod er afsnittet om korpus- og datamatstøttet lexikologi relevant, omend det burde have været langt mere udbygget for at virke som 'appetitvækker'. Især ville en redegørelse for dikotomien **paradigmatik/syntaxmatik** (som burde have været introduceret fra starten og kunne have perspektiveret kapitlerne 2 og 3 især) kunne have fungeret som et godt middel til at introducere studenterne til sprogvidenskabens forunderlige verden (vel at mærke set fra et strukturalistisk synspunkt).

Sammenfatning

Som det er fremgået, er det generelle indtryk, at værket burde strammes op mht. den faglige systematik og terminologi, lige som værket

set som lærebog på universitetsniveau burde problematisere mere. En klarere adskillelse mellem lexicologi og -grafi på det teoretiske plan ville eliminere en del af de uklarheder, der fremkommer ved, at det ikke altid fremgår, om en given lingvistisk operation foretages mhp. beskrivelse af sprog til indlærings- el. undervisningsformål, til afhandlingsformål eller til ordbogsformål. Desuden ville det hjælpe de studerende meget, om den internationale terminologi inden for de forskellige discipliner blev indført konsekvent og ikke som en vexlen mellem svensk (fx **motsatsord** over for **antonym**) og international sprogbrug. Endelig bør der anføres en langt fyldigere litteraturliste, især med udenlandsk/international litteratur om emnet.

På falderebet må jeg indføre et lille forbehold for den ret bastante kritik af værket, som jeg har fremført i denne anmeldelse. Og det er, at jeg ikke kender det undervisningsforløb, som *Svensk lexicologi* skal indgå i. Det kunne jo tænkes, at der er taget højde for de anmeldte kritikpunkter i undervisningsmateriale, som anmelderen ikke kender til. Derfor kan en del af kritikken sagtens være uberettiget.

Litteratur

- Bergenholz, Henning/Mugdan, Joachim 1979: *Einführung in die Morphologie*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Burger, Harald 1982: *Handbuch der Phraseologie*. Tübingen: Niemeyer.
- Bußmann, H. 1989: *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Kröner.
- Cowie, Anthony 1994: Phraseology. In R.E. Asher (ed.): *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, Vol 6. Oxford and New York: Pergamon.
- Fleischer, Wolfgang 1982: *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.
- Fleischer, Wolfgang/Stepanowa, Marija D. 1985: *Grundzüge der deutschen Wortbildung*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- HSK 5 = *Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*. Hrsg. Franz Josef Hausmann et al. Berlin/New York: de Gruyter.
- LEXIN = *Svenska ord med uttal och förklaringar*. Stockholm: Norstedts. 2. upplagan, 1992.
- Lyons, John (1977): *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- NSSO = *Norstedts Stora Svenska Ordbok*. Stockholm: Norstedts 1986.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien* 1898-. Lund: Gleerups.

- Schwarze, Christoph/Dieter Wunderlich 1985: *Handbuch der Lexikologie*. Königstein/Ts.: Athenäum.
- Thomsen, Knud Troels 1994: On the Hardships Involved in Creating a Labelling System for Usage Restrictions in a Comprehensive Monolingual Dictionary. In: *Euralex '94 Proceedings*. Amsterdam, 378-83.
- Viehweger, Dieter et al. 1977: *Probleme der semantischen Analyse*. Berlin: Akademie-Verlag.